

СЭЖП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

1963 чылда тарааны база мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдөдир дээш бугу улустуң социалистик чарыжын калбартыр талазы-биле чурттун көдээ ажил-агыйының бугу ажилдакчыларынга Краснодар крайның Усть-Лабинск бүдүрүлгө эргелелиннің колхозчуларының, совхозтар ажилчыларының болгаш тускай эртемниглериннің кыйгырының дугайында

ШЫҢ

СЭЖП-нин Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун, Тыва АССР-нин Дээди Советинин органы

№ 27 (5431) 1963 ч. февраль 1, пятница | Эртээ 2 көп

1963 Чылда тараа база мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдөдир дээш бугу улустуң социалистик чарыжын калбартыр талазы-биле чурттун көдээ ажил-агыйының бугу ажилдакчыларынга Краснодар крайның Усть-Лабинск бүдүрүлгө эргелелиннің колхозчуларының, совхозтар ажилчыларының болгаш тускай эртемниглериннің кыйгырының дугайында

Краснодар крайның Усть-Лабинск бүдүрүлгө эргелелиннің колхозчуларының, совхозтар ажилчыларының болгаш көдээ ажил-агыйының тускай эртемниглериннің чурттун көдээ ажил-агыйының бугу ажилдакчыларынга чагаазы

Эржим эштер! Чеди чылдын уузун планнын бешки чылыгы бистин Төраа чуртувустун кирип турарынын хуниеринде бо чагааны силерге бижидивис. СЭЖП-нин ХХП съездининя хулаап алган коммунистик тургузушкунун аажок уузун программазын совет кижилер боттарынын мадыралыг куш-ажылы-биле амдыралда боттандырыш туралар. Хоорайларын болгаш суурларын дүргени-биле канчаар чаартынып, амдыралдың улам-на каас-чараш болуп турарын көөрге өөрүнчүг-дүр. Бистин келир үевишти, бистин байлаавысты чүгле куш-ажыл-биле, миллион-миллион кижилерин куш-ажылы-биле тургузуп турар дээрзин кижилер бугуу тодаргай медереп билип турар.

Бистер чуртка аш-чөм продуктуларын болгаш үлетпүрге тиг-этти хөйну беренивис дугуна-на, Төраа чуртувус улам күчүтүп болор, совет кижилерин амдыралды улам-на эки болгаш аас-кежиктиг апар.

Төраа бүдүрүлгезин болгаш белеткелин шийтирлиг көдүрер дээш бо чылын-на болдунар бугу чүтүлдери кылырчыны бисти Төраа Коммунистик партия кыйгырып турар. 1963 чылда төраа салып аларынын күрүнө планын дөрт миллиард пуд хөмчөдиг кылдыр бадлаан. Ынчаарга бир аяс бистер ажил-агый бугууна кураавырларын бүрүк-биле ажылаар болзувуса, он-даа бектик денедиди чедип ап—Төраа чуртувун шыгжамырынга 4200—4500 миллион пуд тарааны уруп шыдаар бис. Ол болза эш Н. С. Хрущевтин салганы, партиянын болгаш нийти күрүвениң нийти сорулгазы-дыр.

Колхоз болгаш совхоз бүрүзүнүн хулаалгези—ол ууз сорулганы күөдөдирине бугу күштерин бээр, бодунун бугу кураавырларын мобилизаастаары, гектар чер бүрүзүн угазылаадыг ажилгаары, бодунун шөдөринин дүжүттүгү бедидери болор.

Боттарының болдунар аргаларын ыяк санап көрөш. Усть-Лабинскинин бүдүрүлгө эргелелиннің чер ажилдакчылары чурттун төраа ажил-агыйын быгылгаларынга боттарының салышыныны кириер деп шийтирлер. Чангыс-ла чыл дургунда бисте төраа бүдүрүлгези барын-ла бугун чартып катан көвүдөдүр. Эргелелиннің колхозтары болгаш совхозтары Кубаның эки шаыралыг 13,4 миллион пуд тараазын күрүнөгө садар. Эрткен чыл-биле дендээрге, төраа белеткели 2,7 миллион пудка, азы 25 хууга өзөр.

Бистер ол ууз сорулганы бодувакса бүдүрүлгө хулаап ап тур бис. Төраа чуртувун фондугуна ууз салышыныны кириеринин бугу-ле болдунар аргалары бистин Усть-Лабинскинин бүдүрүлгө эргелелиннің бар. Бугу колхозчулар болгаш совхозтарының ажилчылары көдээ ажил-агыйын мурнуга Коммунистик партиянын салган өндүр ууз сорулгазынга сорук кирген. Эргелелиннің каттыгырып турары 29 колхозтар болгаш совхозтар мурнакчы техника-биле дериттинген, ууз дүжүлдүгүн, ууз ажил-агыйын чорууну турар, 256 мун гектар тарылга шөлдүг, 300 мун ажыг баш аныз-бүрү чүзүн малдыг болуп турар.

Көдээ ажил-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдөдиринин чугула үер дөзү болза тарылга шөдөринин тургузун болбаазаргайдылары болор. Эргелелиннің колхозтары болгаш совхозтары сизген төраа 11,7 мун гектар черин катан аңдаргаш, өзөш дүжүттүгү культуураларын тарылгазын дыка кызырган. Оларын орунуга тараажыны күчүтүп өнүктүри болор күзүн чажар кызыл-тасты, кукурузаны, чочак-тарааны, чигир свёклазын тараан. Бо чылын бисте төраа культуураларын шуптуу 156,4 мун гектар черге тараан турар, ол болза эрткен чылдазындан 19 мун гектар хөй болор. Төраа айма тарылга шөлдүнүн 61 хуу болор. Бистин байдаллары-выкса эң-не дүжүткүр күзүн чажар тарааларын тарылга шөлдүн хөй нурууздун — 115 мун гектарда тарып турар.

Төраа ажил-агыйында кол кураавыр болза дүжүткүр чорукту бедидери болор. Тарылганын бугу шөлүңүн гектар бүрүзүндө бо чылын 200 пудтан өзөш өзс төрааны алып дээш демисейер деп шийтирлеп алган бис. Күзүн чажар кызыл-тасты гектар бүрүзүндө 32 центнерин алып бис.

Тарааны алып кукурузаны 30 мун гектар черге тараан турар. 12 мун гектар шөлдө кукурузаны үренини алыры-биле өстүрө бис. Бүдүрүлгөге ажылаары-биле кукурузаны 18 мун гектарга тарылар, оон гектар бүрүзүндө 45 центнер тарааны алып, оон иштинде үш мун гектарын гектар бүрүзүндө—60 центнер тарааны, а беш мун гектар тернин гектар бүрүзүндө 50 центнер тарааны ажаап алып бис.

Эрткен чылга бодаларга чочак-тарааны тарылга шөлүн барык-ла ийи катан калбарткаш, ону 5,400 гектарга чедирер болгаш гектар бүрүзүндө 25 центнер тарааны алып бис.

Фабрикага хереглээр 28 мун гектар чигир свёклазын гектар бүрүзүндө 300 центнер дээш алырыны алып дээш демисейер бис. Хоочун селекцияер В. С. Пустовойтуну өстүрүп үндүргени тарымал тооруктук эң-не үскүр сорттары бистин ажил-агыйларымыс бүдүртүп турар. Ол үнелг күльтураны 16 мун гектар шөлдө тарааш, гектар бүрүзүндө 20 центнер дүжүттү ажаап алып бис.

Унүш-дүжүткүр бистин кубанч чевиске-даа чаагай дүжүт боду чайгар чедип келбес. Ону чедип алып төлөдө хөй болгаш быгыг турустук ажилдары керек. Бир дөмөй байдалдыг колхозтарда болгаш совхозтарда продукция бүдүрери яныз-бүрү денедиди болуп турар, дүжүттө ындыг дески өзөс, аңгы-аңгы байдалды бистер хамкыткы мурунда ажап өртөдүрүрү бис. Чижек кылдыр «Кубань» болгаш «Победа» колхозтары ап көрөлинер, олар ууз шөдөринин гектар бүрүзүндө 38—39 центнер кызыл-тасты ажаап ап туралар. Ынчаарга «Родина», «Красный партизан» болгаш Калинин аттыг колхозтар чүгле 23—25 центнерин ап туралар. Ынчангаш бир дөмөй черин чангыс гектары-ла мурнакчы колхозтарга 14—15 центнер хөй тарааны берип турар-дыр. Бир өзс бугу ажил-агыйлар мурнакчыларга деневип, ажил-херекти «Кубань» колхоз дег шак ыячар чорудар болза бистин Усть-Лабинскинин эргелели күзүн чажар кызыл-тасты нийти чылдазын 3 миллион 600 мун пудка көвүдөдир турган ийик. Бистин кураавырларымыс ол-дур!

Бистер эрткен чылдын түнөөдөрүн анализтеп көрөш биске тараанын нийти чылдазы оон дыка хөй түрүп болор дээрзинде бузураан бис. Хөй-хөй ажил-агыйлар кукурузаны чаагай дүжүтүп өстүрүп шыдаван. Агарыны байдалы таарымча чок болган деп сылдагылар чорук—шынызышыкын

өзөс-тир. Мурнакчы кижилер ол-да черге аажок чаагай дүжүттү өстүргөн. «Кубань» колхозта Федор Коловостун эвенозу 70 гектар черин гектар бүрүзүндө кукурузанын 41,7 центнер тараанын ажаап алган. Киров аттыг көдээ ажил-агый артелинде Л. Богачуктун, Тимирязев аттыг колхозта Л. Чичковконун эвенолары кукурузанын чаагай дүжүтүн өстүргөн. Бир өзс бугу-ле кукуруза шөдөринин ындыг дүжүттү ажаап алган болза, эргелелин ажил-агыйлары үш миллион пуд кукуруза тараанын немей алып турган ийик.

Бистерге, чер ажилдакчыларыга, амыг часыгыны өкөөс, чаагай дүжүт дөш демисейер эң чугула үе-чада болор. Көдөзүн ажил-ишчилерин бугу күженишкенин чакы тарылгага бүрүн белек учуражырыче болгаш ону организаастыг эрттирериче улаандырган. Ам ажил-агый бүрүзүндө ажилчы планнары кылып, шөдөрин тодаргай байдаларына болгаш чылдын оонагай чорунга дүжүтүп турар агро-техниктиг кемчелерин комплексинин чогадып кылып турар. Хөвү ажилдарынын шынары контрольярыныче, бугу техниканы бугу-дүжүтүп ажилчыларыче оңа кичээнгейин салып турар бис. Машиналарын агрегаттарынын калбаа-биле ажилчылары, бедиктен дүргөзүшүн-биле ажилдарын механизаторлар төлөвилеп туралар. Ол бугу чүтүлдөр болза күш-ажылдын бүдүрүлгүлүгүндө кураавыр, 340 тракторларын өскө ажил кылыры-биле хостаарынын болдунар аргазын бээр.

Эрткен чылдардамыс ышкаш, ам база черин ажилчыларыга, тарааларын ажаарынга эң-харымысалга чок чоруктарга ууз шийтирлеп демисейер чорудар бис. Бисте шөлдө бургуу эвено болор. Одурулар аразы сайыраалар культуураларын тарып өстүрери-биле механизастатынган 83 эвеноларын тургускан. Кубанын тракторлар болгаш көдээ ажил-агый машиналары шөвөр институтун эвено узурукчузу В. Первицкийин үлөгерин-биле 21 мун гектар кукурузаны холдык күш-ажылы чокка өстүргөн турар.

Дүжүттүң алдын фондузу — үренин дугайында оңа сагыш сагаа чоругу дээрзин бистин хөй чылдарыга дүжүтүлгө өөредип турар. Бир өзс ажил-агый багай шынарыг үрениннери чажар болза, ук ажил-агый кажан-даа эки түнөөдөрүн чедип албас. Эң-не бектик чадже көдүрүр, бүдүрүлгени чорударынын дээди чергезинче шийтирп төлөдө, шынар талазы-биле эң үрениннери алып, ук черин байдалынга эң-не чаагай дүжүттү бээр кызыл-тасты, кукурузанын, тарымал тооруктук, чигир свёклазын болгаш өскө-даа культуураларын шак ындыг продуктулук сорттарын шийли алып керек. Ынчангаш бистин колхозтарымыс болгаш совхозтарымыс суралыг кубанч селекционер, ВАСХНИЛ-дин академиги П. П. Лукьяненкоң өстүргени «безостая—1» деп сорттун күзүн чажар кызыл-тасты барык-ла бугу шөлдөрдө тараан. Бүдүрүлгөге хереглээр кукурузаны тарымда, чаагай дүжүттү «ВР—42» болгаш «ВР—156» деп хайнакташтырган үренин чажар бис.

Мурнакчы агро-техниканы хереглөвөй тургаш, чаагай дүжүт ап шыдаван дээрзин тараажы бугуу билди. Ынчангаш бистер черин болбаазарларынын шынары акцидиди, тарааларың ажаалдыгын шудуругу чорудуп турар бис. Күзүн тарыларын шала куруктарынын хевирин-биле болбаазардып каан шөлдөргө, үренини чажарынын нормазын көгүдөктөш, кыйгас хана-караткач арга-биле, чаштырып турар бис. 50 мун гектар черде күзүн тараан кызыл-тасты минералдыг кемчидилегер-биле күзүн чегерген, Оон аңгыда 20 мун гектар черде күзүн чашкан тарааларын кыжын чылыш кынын бөөрге болгаш эрте чазын бааза-ла чегерген бис. Ажил-агыйларга бугу-ле чазын чажар тарааларын тарымыс биле агыс черлерин бектик шынары кылдыр өрте куруктур алдырган. Кукуруза тарып участоктарга ийи уда үлдүрүшкенин азы ийи катан аңдарышыкыны чоруткан.

Чонда ындыг чугаа бар: «чер—чегерикчи, ыччалаа-даа ол бааза-ла чегериниң дилеп турар». Кубанын кара-хөр-зүңүтү черинге кемичидилеге керек чок дээр мурунда турган болдыгы бис шагда-ла ап октаан бис. Колхозтар болгаш совхозтар өдөкти болгаш ириндин шөлдөргө чыл бүрүдө улам-на хөйү төп туралар.

Тус черин кемичидилегерин калбаа-биле бүдүрерин аялпап таарыштарынын болгаш ол кемичидилегерини шың ажилчылары — бодуустун эң чугула сорулгазы кылдыр санап турар бис. Ол ажилды тодаргай планы колхоз болгаш совхоз бүрүзүндө, комплекслиг бригада бүрүзүндө бар. Кукуруза болгаш чигир свёклазы тарып шөлдөргө эрткен күзүн бешин 282 мун тонна өдөкти төккөн бис. Заводка белеткөө өдөк чашканакчылары болгаш көдөзүн мергежилдиг кижилеринин чогаатканы яныз-бүрү хереклелерини хоуларда ажиллап турар.

Мал ажылыны хөгжүдөдирин темпелера бектик, малдын баш саны дүрген өзүп турар ындыг ажил-агыйларда тус черин кемичидилегерин бүдүрери өскериле чокка көвүдөп турар. «Кыма мал бар болду, күндө кемичидилегер бааза бар болду; кыма кемичидилегер бар болду, ында дүжүт бааза бар болду, ындыг болганда үнүш ажылы-даа бааза мал ажылы-даа бугу хөмчөгө-биле хөгжүрүп учурут, чүгө дээр мал ажылы хөгжүтпөс болза кемичидилегер чөк болор, өдөк чокка бектик дүжүттү ап шыдаван» деп Никита Сергеевич Хрущевтун чугулааны кончуп шың.

Бо чугаа — ол дээрге чер ажилдакчынын мерген угааны, бистин ажилдарымыстың программазы-дыр.

Мал ажылын хөгжүдери — көдээ ажил-агыйын көдүрер дээш демисейер шалымы участогу. Төраа бүдүрүлгезин көвүдөдиринин сорулгазын шийтирдевишаан, бис колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезинин ол чугула адырынын дугайында доктаамал сагыш салып турар бис. Хоорайларын болгаш үлетпүр төлгөрин чөм продуктулар-биле үзүктөдирин чөкка хандылары оларын күженишкенин болгаш мергежилден, бистин билди болгаш кызымаккай чорувустун хаммаар-жыр деп чүвени көдөзүн ажил-ишчилери эки билип турар.

Оларга деннежер, олардан үлөгер-чижек алып кижилер бисте бар. «Ладожский» совхозтун малчылары тарылга черин чүг гектарында оонаштар 85 центнер кон ээтти болгаш ажилдакчы өскө-даа черлерин чүг гектарында оонаштар — 18 центнер ээтти боттарынын белеткөө мал чегини күөсө-биле бүдүргөн. Крупская аттыг, «Кубань», «Ленинин

ралдарынга калбаа-биле чугаламып, ол патриотик эгелээш-инин бугу хөмчөгө-биле деткирин эвилелдер республикаларын компартияларынын ТН-ларынга, партия крайкомна-рынга, обкомнарынга, бүдүрүлгө эргелелиннің, партия, проф-зөвилеп, комсомол организацияларынга СЭЖП ТН сумелзын.

Кубаның көдээ ажил-ишчилерин патриотик эгелээш-инин чурттун көдээ ажил-агыйының бугу ажилдакчылары калбаа-биле чүдүдүгүңүп хулаап алып, чуртка 500 мун белеткелин 4 миллиард 200 миллион—4 миллиард 500 миллион пуд чедирер, а ол ышкаш ээтти, сүттү болгаш мал ажылы-нын өскө-даа продуктуларын бүдүрерин бааза белеткээрин

дыка көвүдөдир төлөдө көдээ ажил-агыйының бугу кура-вырларын ажылаар дугайында партияның болгаш күрүнениң нийти сорулгазын чедишкенин боттандырынга ол эгелээштин үндөзүн болор дээрзинге СЭЖП Төп Комитети бугу-ер турар.

Социалистик чарыштың чоруп турарын калбаа-биле чыры-дарын «Правда», «Известия», «Сельская жизнь», «Труд», «Советская Россия» солуннарың редакцияларынга, а ол ыш-каш республикалар, крайлар болгаш областар солуннарынга база бүдүрүлгө эргелелиннің партия комитеттеринин со-луннарынга СЭЖП ТН хулааптык.

Мал ажылынга комплекслиг механизацияны шөптөөдүрүр талазы-биле, шөптөө продукцияны бүдүрериңе үнер чарыг-талдарын кызылар талазы-биле ууз ажил бисте чуртту-нуп турар. Саар иштерин баалавын азыраар, хаванарын хөй бөдүлү-биле семиртир дээр ышкаш ындыг дешпелегиди аргаларын улам калбаа-биле шөптөөдүрүр төлөвилеп турар бис. Бо чылын 52 саалда агрегаттын тургузар бис. Бирөөзинге дөрт мун баш хаван кирер механизастан сес калжаалары, бир куш ажаакчыны сес—он мун куштарын ажаап азырап болор кылдыр механизастан сес куш калжааларын тудар бис.

Эргелелин ажил-агыйларында хаван ажылынын специа-лизастан фермаларын тургузуп турар. Ол фермаларын би-разинге хаван оолдарын өстүрер, өскөдөргө—хаванарын семиртир азыраар кылдыр таарыштыр тургузар. Урежиңе ажылыңче, малды тарып боозадырын калбаа-биле шөптөөдү-риниче оңаа кичээнгейин көрүндүрүп турар бис. Малдын чаш төүдү бүрүн камгалап алыры-биле болгаш семиртирлөдө мал-дын немелде дендизин көвүдөдирин-биле антибиотикаларын, биостимуляторларын, тыяң препараттарын ажиллап турар бис. Ажил-агыйларда антибиотикаларын бүдүрер талазы-биле дөрт цехтер ам бешин ажиллап турар.

Бүрүңгөр ууз базамы кылдыр, айтыкан сорулгаларын холга алыры — ол дээрге берге сорулга болору чугаажок деп чүвени билди турар бис. Оон учурунда шаг-үени халас эр-тирбей, амдан эгелээш колхоз болгаш совхоз бүрүзүңе шы-даар-ла шаавыс-биле ажиллаар учурут бис. Эки ажилдаар деп чүдү өт! Ол дээрге холга карандыты тутуш, олар чөк-ка болдунас санажылгаларын чугаа кылырында өвөс, а кол чүвө—кижилерин көдүрүп үндүрери, оларын сагыш-сеткилин хайныктырары, боттарынын күжүнө оларын бүдүрөдир болор деп Никита Сергеевич Хрущев шың чугулаан. Ол чүд дээр-ге — кижилер угаа дааскан участкага эрес-мадыралыг ажилдар, инициативаны болгаш дидим чорукту көргүзөр дээш ол-дур.

Мурнакчы дүжүтүлгө даянышаан, мал ажылын улам ынай көдүрери чедип алып деп сорулганы мурунувуса саа-ган бис. 1963 чылда Усть-Лабинск эргелелиннің колхозтары болгаш совхозтары тарылга черинин чүг гектарында оонаш-тыр 60 центнер кон ээтти бүдүрер. Бистин ажил-агыйлары-выс чүс гектар черге оонаштыр 245 центнер сүттү алырар.

Эргелелин ажил-агыйлары күрүнөгө 19,2 мун тонна эв-но—эрткен чылдындан 2,6 мун тонна хөйүг, 56,1 мун тон-на сүттү—эрткен чылдындан 13 мун тонна хөйүг сапар; 32,5 миллион чургааны садар бис.

Бистин бугу-ле санаашкынымыс болгаш планнарымыс чедишкениңе быжык бүдүрүлгө үндөлдөттөгүс. Ол санааш-кынар болгаш пландар фермаларын ажил-ишчилеринин то-даргай ажил-херектери-биле быжыглаттынар. Эргелелин ажил-агыйларында 105 мун мыйыстыг бола мал, оон иштин-де 37 мун саар инек, 158 мун хаван, 49 мун хөй бар. Чыл дүжүтүлгө 23 мун мыйыстыг бола малды, 145 мун хаванын, 1,3 миллион баш күштү семиртар азыраар, күрүнөгө садар бис. 1961 чылдын декабрыда Украинанын Көдээ ажил-агый ажилдакчыларынын чөвүлө хураалыга эш Н. С. Хрущевтун тарылга черинин ийи гектарында-ла бирден өзөш ас хаванын чөк килограмм дендизин кылдыр семиртир азыраар күрүнөгө садар деп кыйгырыны ыңи-биле деткип турар бис. Бо чы-лын тарылга черинин үш гектарында-ла ийи хаванын семир-тир азыраары төлөвилеп турар бис. Күрүнөгө дүжаар учу-рул мыйыстыг бола малды тускай бөдүртүгө болгаш ферма-ларга түш тургускан. Сүт саалазын көвүдөдирин-биле ферма-ларда саар инектерин оларын продуктулуун барымдалап тургаш, тус-түс чегерерин организаастан. Малды тургузу азыраарына кукуруза сизөзүң болгаш чигир свёклазын кал-баа-биле ажиллап, малды чегереринин мурунда бөдүн чөм-черини үрүмкөттөш, чымчалды хайныдыры берип турар бис.

Малдын чөм-сүрү бистин сагыш салышыкынымыстын кол чүдү болуп турар. Мал чөмү турда — мал бар болор, эв-но бааза сүт-даа бар болор. Тарылга шөдөринин тургузуну эде тургускан чорук, мал чөмөрин бүдүрери ботту-үндө кө-вүдөдиринге дуулаан. Ыччалаа-даа ажилдын чүгө эгеи кылдыган. Малдын кол чөм культууразын кукуруза болуп ту-рар. Кукурузанын кол тарылгазын болгаш каттапар тарыл-газын 80 мун гектарга чедип калбартыр бис. Малды тургузу азыраары-биле чигир свёклазын болгаш тараа-бобиларын тарылгазын көвүдөдир бис.

Черин гектар бүрүзүн үчөткө алган бис. Черин гектар бүрүзүн билдин болгаш ажил-агыйың ажиллаар болза дыка хөй немелде продукцияны берип болор-ла болгай. Мал чөм культуураларын тарылгазын чамдык кези ший-тирдедирин — дөмөр оруктарын болгаш чазагалы оруктар-нын «хостуг» дилиндөдиринге, кодан фондугунун хостуг черлеринге мал чөм культуураларын тарылгазын 700 гек-тарга чедирер; Мал чөмүн хереглээр тараа-бобиларын бол-гаш бахчи культуураларын чаш садтарын одурулар аразын-га тарынын болду турар бис. Ындыг тарылга он-он мун центнер чөм единалдарын немей бээр деп санап көргөн.

Биске мал чөм культуураларын тарылгазын каттап чор-удар чорук малдын чөм-сүрүн быжыгларын хөрегөңе ууз кураавыр болуп турар дээрзин бистин эргелелин дыка хөй ажил-агыйларынын ажилдыгын дүжүтүлгө көртүзүп тур-ар.

1963 чылда бо кураавырже ууз кичээнгейин бааза-да кө-рүндүрүп турар бис.

Мал чөмүн хереглээр тараа-бобы культуураларын болгаш чигир свёклазын бааза өскө-даа чамдык культуураларын тар-ылгаларын эрте хуусааларга чорудар, а ол культуураларын ыңи айныч бирги чартында ажаап алган соонда, ол шөлдөргө мал чөмүн хереглээр кукурузаны тарымын бодуусту хөмчөгөрине айткан алган бис. Мал чөм культуу-раларын каттапар тарылгазын күзүн чажып тараан арбайны ажаап алган соонда бааза чорудар бис. 1963 чылда эргелелин колхозтарынга болгаш совхозтарынга каттапар тарылга-ларын шөлдө 45,7 мун гектар болор.

Хөвүларга болгаш фермаларга күш-ажылдын организааста-зы, продукцияны бөт-үнеин чигедир дээш демисей ажил-агый бүрүзүңү экономиказын эргелеп башкараарыңа бирги чериниң учур-дузалыг болуп турар. 1963 чылда күш-ажылдын бүдүрүлгүлүгүн эргелелеп нийтизи-биле 9—10 хуу бедидер болгаш продукциянын бөт-үнеин дыка чиягедирин шийтирдевишаан бис. Бөт-оруга-чарыгалыг болор чорук — ажил-агыйын чорударынын шыгжатынган методу. Бөт-оруга-чарыгалыг болор чорукту ам бешин 16 колхозтарда шөптөөдү-рен, а бо чылын ону бааза сес ажил-агыйларга немей чорудар бис. Бугу колхозтар ам ажиллап кылышыкыны болгаш расценкаларын эртемге болгаш техникага үндөздөдиринген нормаларын шөптөөдүрүп турар.

Эргелелин ажил-агыйларында ам администрация-эргелед ажилдакчыларынын шаттары эде көрүп турар. Аппараттын артык эвеноларын бугу хөмчөгө-биле кызыларыңе улааныш-кыны кылган. Контролларга болгаш канцелярияларга ажил-даарындан 540 кижини хостааш, бүдүрүлгө шүүт ажилдаар кылдыр чоруткан, ол чорук чылда 400 мун рубльдин кам-налганы берип турар. Үрүмкөк бүдүрүлгө бригадаларын бол-гаш фермаларын угаатар каттыгырып турар бис.

Бектик көргүзүлгө чедип алдырыңа тараажыларынын, малчыларынын болгаш механизаторларын материалдыг со-нуургаларын принциптин бистин ажил-агыйларымыс тын-гымы сагып турар. Эки ажилдамы дээш—бедиктер төлөвөр! Колхозчуларын болгаш совхозтар ажилчыларынын материал талазы-биле немей деткири—бисте боттандырып турар си-стеманын лоуноу ол. Кукурузаны болгаш чигир свёклазын тарып өстүрер талазы-биле механизастан эвеноларга, а ол ышкаш мал ажылынын дыка хөй фермаларыңа кылганын барымдалап шынал-төлөвилерин шөптөөдүрүп турар. Бо бугу болза көдөзүн ажил-ишчилеринин чогаалдык ишкенинин хөгжүрүлгө, ажил-агыйларын экономиказын быжыгларын-га, колхозчуларын болгаш совхозтар ажилчыларынын чаа-гай байдалынын өзүдөдиринге дуулаал турар.

Мал ажылынга комплекслиг механизацияны шөптөөдүрүр талазы-биле, шөптөө продукцияны бүдүрериңе үнер чарыг-талдарын кызылар талазы-биле ууз ажил бисте чуртту-нуп турар. Саар иштерин баалавын азыраар, хаванарын хөй бөдүлү-биле семиртир дээр ышкаш ындыг дешпелегиди аргаларын улам калбаа-биле шөптөөдүрүр төлөвилеп турар бис. Бо чылын 52 саалда агрегаттын тургузар бис. Бирөөзинге дөрт мун баш хаван кирер механизастан сес калжаалары, бир куш ажаакчыны сес—он мун куштарын ажаап азырап болор кылдыр механизастан сес куш калжааларын тудар бис.

Эргелелин ажил-агыйларында хаван ажылынын специа-лизастан фермаларын тургузуп турар. Ол фермаларын би-разинге хаван оолдарын өстүрер, өскөдөргө—хаванарын семиртир азыраар кылдыр таарыштыр тургузар. Урежиңе ажылыңче, малды тарып боозадырын калбаа-биле шөптөөдү-риниче оңаа кичээнгейин көрүндүрүп турар бис. Малдын чаш төүдү бүрүн камгалап алыры-биле болгаш семиртирлөдө мал-дын немелде дендизин көвүдөдирин-биле антибиотикаларын, биостимуляторларын, тыяң препараттарын ажиллап турар бис. Ажил

ФЕРМАЛАРДА МАЛ КЫШТАГЛАДЫШКЫНЫ

КОНТРОЛЬ ЧОК ЧОРУКТУН ТҮҢНЕЛДЕРИ

Мал кыштагындагы чыныгы өлкөсүндө баа мыйнары белгиленип дугайында өркөн чыны «Өк» совхозка хей чулаалар болган, эки шитирлер кулап алдыган турган. Инчалажок совхозтуу удурутчулары ажил-херекти эчизинге чедирип шыдааан.

бир некеве ортумаа-биле чулга 12—13 кг болур. Сиген барык-ла чок. Бар сигенин чулга сабырда төрүү инектерге болган бызааларга берип турар. Ферманын ажилдакчылары чулга савапта идеген тураа-даа, савапчы чагыс трактор-биле бир хунде ийн шапактыг бир удаа сөөртүргө дөнгү-ле 2,5 тонна болуп турар.

КЕМЕРОВО ОБЛАСТЬ. «Ступинский» совхозтуу ажилдакчылары көлөз айма-агы машиналарынын септелгенин дүргөн темпир-биле чоруп турар. Олар ам беин 33 тракторларын, 38 комбайнларын, өске-даа хей техникалар дужаган болган бүтү септелге ажилдарын хуусаазындай ай бурунгаар доозарн хуазингенер.

ЧУРКАТА: «Ступинский» совхозта болу чоруп комбайнларын септелгени. Фото А. Кузнецкий. СЭТА-ның фотохроникасы.

ЧАА БИБЛИОТЕКА

—Агай, көп библиотека ажитыма берем-дир—деп, урууларын өөрүшкүлүү аажок манжакыл келешер. Ычангаас Наташа, Айдим-кис номнар биздил алган. —Ийе, дыккан мем, кыстарым— дидим.

катаогтар айым-биле салган. «Полиптик» чогаалдар деп болукте, улау башкы В. И. Ленинниң чогаалдарын белгеттинген. СЭКП-ниң XXII съездинин материалдары, эш Н. С. Хрущевтин чогааларының чымдым база бар.

Бүдүн чылда ажилдаваан

Чоокта чаа «Тыва туугу» трезиниң № 2 туугу участогунда месткомун отчөт-сонгалдагы хуралы болган. Анаа местком даргазы эш Н. Виноградов месткомун бүдүн чыл дүргүзүндө чоруткан ажилының дугайында изетке кылар ужурул турган. Илдинг-даа болза эш Виноградов месткомун кылган ажилының дугайында чулаалар чуве тыппай кал минута иштинде мытталкый турган.

туугу дооскан, бүс чылыын ооп 26-ниң кварталда 4 кыт 32 болган 46 вал ишти чурттаар бажынар база 125 орунларын уруулар сазы ап, ажилдан туралар. Бо бүгү болза профивиле кижигүнери массаларын кызмаккай душ-ажылынын түккелди-дир. Оун канчап үнелен бол-базыл?

РЕДАКТОРЛАР ХУРАЛЫ

СЭКП Тыва обкомунун пропаганда болган агитация килдизи, Тыва АССР-нин Министрлер Чыгуадынын чанында радио-дамчыдыла болган телевидение комитети хей-нинтинин кержалгени-биле ажилдан турар радио-дамчыдыла редакторларынын хуралы январь 29-та чылдырган. Хуралга радио-дамчыдыла редакторларынын хуралында алган районнарнын партокмар секретарларынын чамдык оралакчылары, партокмарнын идеология килдистериниң ергелекчилери база келгилеэн. Чөвүлө хуралды СЭКП обкомунун прошаганда болган агитация килдинин эргелекчиси эш Ю. Л. Арачын ажиткан.

Участокта месткомун болган партия өзе организацианын (секретари эш Сувазалин) багай ажилынын түнелинде бригадалар аразында социалисттик чарын калбарбаан. Ина хана солуну үмөй турган. Оон ина, партия өөредилгенин мында кончук багай организастаан. 1962—1963 өөредилге чылдында тургускан полит-бөлүмөр өрткен өөредилге чылдында ишкан, ат кырында турар, кичаалар болбайн келген.

Хойжуга бир эртен

ХОЙЖУ ООРЖАК СЫРЛАА-биле Самагалдайын Ак-Эрик суурже ооржака бар чораш танышкан мен. Автобуста киши шыгырт дозу. Машина чораштары билек, мөң-биле чагыс бөлүткө калы олурган кижиге, чогуунда элөөн улады берген кижиге хомудан сеткенин излетти.

нун-дожап, шырынга бээрлер оң—деп, эртеги чывар дугайында чулаалар оор аразында, хураганнары депилешкен болду. «Индирин кыс, деңизлери 2,5 кг, иелерини шолалары «Хийрэттаар», «Са ры г-б а ш тыг», чүзүнери ак, уксаалар

маа-биле 2 кг, уксаалыг хойлар—2,5—3 килограмм чедир дүвүт алмын ол хүлөнгөн. Оларда эрте төрөөн хойларны семурти азыраары, март-апрель айларда алтай уксаалын кошка-рынга эдеритирери планда көрүштү.

(ОРУК ДЕМДЕГЛЕЛИ)

ры—«алтай», «тыва» деп тускай бүртүкө дептериниң 179—180 дугааларында бижиттинди. — Бөгүне чедир, ина хураган төрүттүнгөн ол бе?—деп, кадарын өг-бүлөңөн айтырды.

Х ОЙЖУ ООРЖАК СЫРЛАА-биле ооржака бар чораш танышкан мен. Автобуста киши шыгырт дозу. Машина чораштары билек, мөң-биле чагыс бөлүткө калы олурган кижиге, чогуунда элөөн улады берген кижиге хомудан сеткенин излетти.

ВОЛГАГА ТУЛУЧУШКУННАРЫН 20 ЧЫЛ ОУНГА

Маадырлыг тулчушкуннарнын хүннеринде

А. ЕРЕМЕНКО, Совет Эвилелинин Маршалы

Бүдүлүшкүниң фланкасында кылды деп ол санап турган. Бистин чер кыры-биле швар-халдашкыныктын чедикшинерин Сталин өртүрү үлөөш, фашисттик армия аштырышыкын сөөлдү сөгитинин шыдаан болган боттарынын шаап калдар аргазын тургузуу аркаанын беришмалаваан.

ВОЛГАГА ТУЛУЧУШКУННАРЫН 20 ЧЫЛ ОУНГА

Маадырлыг тулчушкуннарнын хүннеринде

рольдуг болган Фронтта болган армияга чыгыркан артиллерия бөлүктөрүн тургузуу дидим ажилдаштынып турган.

Бамгалалдын эр аар үлүү генералдар В. И. Чуйков биле М. С. Шумиловтун командалыкын 62-ти болган 64-ку армияларынын кесектеринге өвашкан. Волгоградты камгалап турган бистин кесектериниң кадыг-лошкун демиселдин дөрт айларын дүргүзүндө дайыннын мораль таланы-биле тизилең, дайыннын дайынчы сорун сыккан, канчаар-даа аажок улау когаралды анаа таварыштырган болган ооп-биле улау шаап халдашкычы кирер арканы белеткериңде дөгүм кылганар.

РСФСР-нин Дээди Совединге, Кызылдын хоорай болгаш Элегес-Аксы көдээ Советтерге соңгулда талазы-биле соңгулда участоктарын тургузар дугайында

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскомууну шиттири

«РСФСР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының край, область, округ, район, хоорай, көдээ болгаш суур советтеринге соңгулда дугайында Дүрүмүн» 65 болгаш 66 чүүлдеринге база «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының край, хоорай, көдээ болгаш суур Советтеринге соңгулда дугайында Дүрүмүн» 48, 49, 50, 51, 52, 53 чүүлдеринге үндээн, ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Совединиң Күүскомууну шиттирилээр болза:

Соңгулда боллеттериниң түлээ апар болгаш РСФСР-ниң дээди Совединиң, ажылчы чоннар депутаттарының Кызылдын хоорай база Элегес-Аксы көдээ Советтериниң соңгулда участоктарының берген бадылашыкынын санаар кылдар даразында соңгулда участоктарын тургузар:

Каз-Хеминиң № 1 соңгулда участогу (төвү — № 12 школа). Аяа: Каз-Хем суур. Чедер курорт. Чертөөнүң иш участогу, соңгу таладан — бустурбиялык электростанцияже орук дургаар, муруну таладан — шоссе орук барым — таладан — Чайгал оруунуң аразында чурттага бажынар кырыр (№№ 1, 2, 3 соңгулда округтары).

Первомайскинниң № 2 соңгулда участогу (төвү — № 11 школа). Аяа: соңгу таладан — Мадло-Ени-Сейская кудумчуу болгаш Каз-Хем барым — таладан — Первомайская кудумчуунуң бүгү-ле саарык санын талазы, муруну болгаш чөөн таладан — хоорай кылды кирер (№№ 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 соңгулда округтары).

Соңгу-Чөөн талазы № 3 соңгулда участогу (төвү — хоорайның шери кочкосураалы). Аяа: соңгу таладан — Каз-Хем муруну таладан — Пролетарская кудумчуунуң дең санын, барым таладан — Пушкин кудумчуунуң саарык санын, чөөн таладан — Первомайская кудумчуунуң дең санын талалары база Горлох чанында паром кечиниң дундунда Каз-Хеминиң оң талазы эринде чурттага бажынар кырыр (№№ 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 соңгулда округтары).

Муруну-чөөн талазы № 4 соңгулда участогу (төвү — орук тузут эрети). Аяа: соңгу таладан — Пролетарская кудумчуунуң саарык санын талазы, муруну таладан — хоорай кылды, барым таладан — Пушкин кудумчуунуң саарык санын, чөөн таладан — Первомайская кудумчуунуң дең санын талалары кирер (№№ 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 соңгулда округтары).

Транспорттук № 5 соңгулда участогу (төвү — пассажирлер АТК-зы). Аяа: соңгу таладан — Каз-Хем муруну таладан — Пролетарская кудумчуунуң дең санын, барым таладан — Каз-Хем кудумчуунуң саарык санын, чөөн таладан — Пушкин кудумчуунуң дең санын талалары кирер (№№ 27, 28, 29, 30, 31, 32 соңгулда округтары).

Пролетарскинниң № 6 соңгулда участогу (төвү — № 2 АТК). Аяа: соңгу таладан — Пролетарская кудумчуунуң саарык санын, муруну таладан — Оюн Курседи кудумчуунуң дең санын, барым таладан — Каз-Хем кудумчуунуң саарык санын, чөөн таладан — Пушкин кудумчуунуң дең санын талалары кирер (№№ 33, 34, 35, 36 соңгулда округтары).

Ленинскинниң № 7 соңгулда участогу (төвү — көдээ ажил-агый тех-

никуму). Аяа: соңгу-чөөн таладан — Улуг-Хем муруну таладан — Рабочая кудумчуунуң дең санын, барым таладан — Интернационал кудумчуунуң саарык санын, чөөн таладан — Каз-Хем кудумчуунуң дең санын талалары кирер (№№ 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46 соңгулда округтары).

Совхозтук № 8 соңгулда участогу (төвү — көдээ ажил-агый транспорт АТК-зы). Аяа: соңгу таладан — Рабочая кудумчуунуң саарык санын, муруну таладан — Оюн Курседи кудумчуунуң дең санын, барым таладан — Интернационал кудумчуунуң саарык санын, чөөн таладан — Каз-Хем кудумчуунуң дең санын талалары кирер (№№ 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54 соңгулда округтары).

Октябрийнниң № 9 соңгулда участогу (төвү — РПС-тин клубу). Аяа: соңгу таладан — Улуг-Хем муруну таладан — Красноармейская кудумчуунуң дең санын, барым таладан — Октябрь кудумчуунуң саарык санын, чөөн таладан — Интернационал кудумчуунуң дең санын талалары кирер (№№ 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64 соңгулда округтары).

Кооперативниң № 10 соңгулда участогу (төвү — «Тыва тузут, трезн»). Аяа: соңгу таладан — Красноармейская кудумчуунуң саарык санын, муруну таладан — Оюн Курседи кудумчуунуң дең санын, барым таладан — Октябрь кудумчуунуң саарык санын, чөөн таладан — Интернационал кудумчуунуң дең санын талалары кирер (№№ 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73 соңгулда округтары).

Соңгу талазы № 11 соңгулда участогу (төвү — республиканың жогум-ши театры). Аяа: соңгу таладан — Улуг-Хем муруну таладан — Кичетов кудумчуунуң дең санын, барым таладан — Чехов кудумчуунуң саарык санын, чөөн таладан — Октябрь кудумчуунуң дең санын талалары кирер (№№ 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80 соңгулда округтары).

Муруну талазы № 12 соңгулда участогу (төвү — Пионерлер бажыны). Аяа: соңгу таладан — Кочетов кудумчуунуң саарык санын, муруну таладан — Пролетарская кудумчуунуң дең санын, барым таладан — Гагарин кудумчуунуң саарык санын, чөөн таладан — Октябрь кудумчуунуң дең санын талалары кирер (№№ 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89 соңгулда округтары).

Чеховтук № 13 соңгулда участогу (төвү — № 5 школа). Аяа: соңгу таладан — Кочетов кудумчуунуң саарык санын талазы, муруну таладан — коллектор (канал белдери), барым таладан — Топограф кудумчуунуң саарык санын, чөөн таладан — Гагарин кудумчуунуң дең санын талалары кирер (№№ 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100 соңгулда округтары).

Чаа тузуттук № 14 соңгулда участогу (төвү — көдээ ажил-агыйн профессионал-техниктиг училищези). Аяа: соңгу болгаш соңгу-барым таладан — Улуг-Хем, муруну таладан — коллектор, барым таладан — паромче орук болгаш Доймас-Суг, чөөн таладан — Улуг-Хемден Кочетов кудумчуунуң чедир Чехов кудумчуунуң дең санын талазы болгаш Топограф кудумчуунуң Кочетов кудумчуунуң коллекторга чедик дең санын

талазы кирер (№№ 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107 соңгулда округтары). Аяа: соңгу таладан — Улуг-Хем муруну таладан — Рабочая кудумчуунуң дең санын, барым таладан — Оюн Курседи кудумчуунуң саарык санын, чөөн таладан — Улуг-Хем, муруну таладан — тракт орук, чөөн таладан — паромче орук болгаш Доймас-Суг кирер (№№ 108, 109, 110 соңгулда округтары).

Заозерныйнниң № 16 соңгулда участогу (төвү — № 1 АТК). Аяа: соңгу таладан — Оюн Курседи кудумчуунуң саарык санын талазы, муруну таладан — хоорай кылды, барым таладан — Чүлдүм кудумчуунуң саарык санын талазы, чөөн таладан — Сельэктор тузут контора кырыр (№№ 111, 112, 113, 114 соңгулда округтары).

Улустуртук № 17 соңгулда участогу (төвү — Комплекситиң экспедицияның Культура бажыны). Аяа: соңгу таладан коллектор, муруну таладан — хоорай кылды, барым таладан — Островский кудумчуунуң чөөн таладан — Чүлдүм кудумчуунуң саарык санын талазына чедир (ук талазы аяа камаарышпас) девискээр кирер (№№ 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123 соңгулда округтары).

Трактныйнниң № 18 соңгулда участогу (төвү — респотребсоюзтук АТК-зы). Аяа: соңгу таладан — Улуг-Хем болгаш тракт, муруну таладан — хоорай кылды, чөөн таладан — авто-сеп-теле завод (ол кирер), барым таладан — Элегес-Аксының бетинде орук чедир, а ол шикшич Сулак суур кирер (№№ 124, 125, 126, 127 соңгулда округтары).

Оң талазы эриктиң № 19 соңгулда участогу (төвү — № 8 школа). Аяа: соңгу таладан — Оң талазы эриин дургаар чурттага бажынар болгаш аң ферманын девискээри кирер (№№ 128, 129, 130 соңгулда округтары).

Элегес-Аксының № 20 соңгулда участогу (төвү — школа). Аяа: Элегес-Аксы суурун, Суглу-Хеминиң, Кызыл-Халак суурун, Сайбар, Бом деп черлериниң девискээри кирер (№№ 131, 132, 133 соңгулда округтары).

Уш-Белдирниң № 21 соңгулда участогу (төвү — Уш-Белдир курорт). Аяа: Уш-Белдир курорттунуң девискээри кирер (№ 134 соңгулда округтары).

Эмилегиниң 1-ги № 22 соңгулда участогу (төвү — республика эмилегини). Аяа: эмилеге албан черлерин, чыттырып эмнээр черлерин, республика эмилегин, оң бүгү салбырлары, жоугла бажынын, Вендспансерни, уруглар эмилегин кирер.

Эмилегиниң 2-ги № 23 соңгулда участогу (төвү — кезип эмнээр корпусу, тубдиспансерни, уруглар эмилегин кирер.

Городоктук № 24 соңгулда участогу (төвү — Городоктук клубу). Аяа: Городоктук девискээри кирер (№ 135 соңгулда округтары).

Енисейниң № 25 соңгулда участогу (төвү — барым талазы городоки). Аяа: Городоктук девискээри кирер (№ 136 соңгулда округтары).

Ажылчы чоннар депутаттарының Күүскомуунуң даргазы С. КРАСНЫЙ.

Ажылчы чоннар депутаттарының Күүскомуунуң секретарының хүдээлгезин күүселди турар Ю. УСПЕНСКИЙ.

Кызыл хоорай, 1963 чылдың январь 29.

Кызыл аэропортуңуң авиатехниги А. Девалшов самолёттарын техниктиг көрүлгезиниң өң хымчалымы-биле кылп турар. Бичим-ла үрөккү кезектер оң көскү характерында, ажылгыр колдарында чылаава.

ЧУРУУКА: авиатехник эш Девалшовтук «ЯК-12» деп самолёттук радио харылаазымы хынал турары.

Фото В. ХУДЯШЕВИН.

Автоклуб келди

Таңды райкүүскомуунуң культу-ра килдизиниң автоклубу районунуң колхоз, совхозтарына баар маршрутунуң планын айлап, кварталдап кылп турар. Ол план өзүгээр, чүгө суурларга эвес, харын ферма, бригада бурузунге чедер согуланы салып алаан. Автоклубтук планы ажыл-херек кырынга чедишкенин күүсетип турар.

Оюн Марк эрегекчилден ол автоклубтук киржикчилери ажылчыга конгуч соңуурларды, хөй-ниитичи улус, Олар каала-ла чедер бээр болдур — чон хөй чыгыр. «Автоклуб келди» деп, өөрүшкүлүг уткуп алырлар.

Бо чылдың январьда олар «Элегес» совхозтук Оңгача, Каэк, Кудуун, Өш болгаш «Коммунизмниң херели» колхозтук Шанган, Моеай ферма-ларында малчынарга база өске-даа черлерге СЭКП ТК-ның ноябрь пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ийги сессиязының материалдарының дугайында лекциялар, беседаларны, мыткыр номчулгаларны чоруткан. Ол-ла чоран черлеринге сол концерттерни көргүзүп, массалык оюннарны органи-заастаан.

Эш Марк музыкага ойнаарына, чечен чуаалар чуаалаарына эки мергежилди. Ол беседа кылгырына, баш таарына база-ла киржи чоран. Автоклубтук чолочазы В. П. Образимов көскү агитацияны дерилде-шимелдезин чуруп кырынга, оюннар органи-заастаарына идеялык киржи келген.

Сөөлгү үедө автоклуб «Революцияның чалбыжы», «Со-

СӨӨЛГҮ ПОЧТА-БИЛЕ

УТТУНДУРБАС ӨӨРҮШКҮМ

Эң биче огулунуң школага өөр-түр назы-хары чедип келген турган. Огулунуң төрөөн адамы чок, адамы бот-ле кижжи. Азыраан адамы мен 70 харлыг, азыраан нези 64 харлыг кыргынар бис.

Бистия дидарыс баугар ону көдээ Совет куруенин толү хандырыл-ганында кирген.

Баштайгы ийн хуыде огулм бир тенеке оод-биле келгешкеп, орта өөрөнкөгө, экин тенекеге болду. Хондулааным халтос.

— Эртеги билги чедип алырынга болуңа-ла эки болгай, огулм — деп, огулуну сургадым. оон-биле үр-ле чугаладым.

Ол мөп чугаамы дыппап-дыппап: — Тенектемес, эки өөрөнч мен — ийн.

Ол аразында экин үелер эртең чүвө.

Бир-ле хун огулм чедип келгеш: «Көңчүг эки өөрөнч тур мен, ачай, бүгүн ала-не хуралы болду. бистин өөрөнгенинтин түнелди башкы чугаалаар мен дим» — деп, өөрүшкүлүг аажок мындыг. Ыламыла баар болуп чөпшөрөштим.

Клубка кеже чедер бердим. Чон-лаа арбын. Хурал эгелди берди. Өөрөнкчилерниң школага ажил амьнамын, өөрөнкчилерниң база көрүм-чүрүмун дугайында илеткелди школ директору тамыштырды. Школада эки болгаш багай өөрөнч турарларын алды адамы. Экилерин аразында огулунуң азын база дың-кыдым. Ону дыңдап, сагыш-сетки-лим чагаар-ла өөрүп, улам-на эки өөрөнч деп бодал сагыжымга хай-ныгы келди.

Ужук-билжик билбес огулуну эр-тем-билгилит илди өөрөнч турар

Улуг-Хем район.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

А. СЕНДАМЫ.

болгаш Ф. И. Толбухинниң армиялар эгелээр турган.

«Р» камгаладынын чоруп турган үеинде тыпкан уур шаап халдаашкынын идеясын Командылап чериге хөй уда дынхаткан. Илалыны 1942 чылдың октябрь 6-дагы документке чугалааны болза, дайынны ууттаар талазы-биле сорулганы шиттирилээр соңгу таладан күчтүг бөлүгүлөшкенини Калачиже утталып согушкунууна болгаш Абгаерово учине болган, оон ийди, соңгу-барым талазы согушкунууна тывар херек дэн. Октябрь 9-тагы документке уур шаап халдаашкынын артыларын тозараткан болган бүгү тала-биле үндээн. Оон сөөлүнде Командылап черини ай-тышкыны баугар уур шаап халдаашкынын оперативтиг планнашкынына Муруну-Барым болгаш Дон фронттары кирген. Уур шаап халдаашкынын плавни ийги-биле уш фронттарыны бистия, Муруну-Барым (командылашкыны — генерал И. Ф. Ватугин) болгаш Донну (командылашкыны — генерал К. К. Рокоссовский) фронттарыны командидаларынын болгаш Кол штабын болгаш Командылап черини коллективтиг чогаалкычы ажилы үр-түнеинде болган. Уур шаап халдаашкыны 400 километр дурттуг фронтта калбар стратегти операция кылдыр ажаллап кылдыган. Ол ийгилиги өзүгээр совет шериг кезектери дайынны ийн армияларыны күштерин болгаш 100 километр девискээрге аажок ууг кыскап-биле чыра кылар журау турган. Оон-биле кады бөөзөөлгөшкенини иштиги болган даштык ийн фронттары тургустунган. Бистия кезектеринде дайынны камгаладын чаз таварыш, оң паттышкынынын кол мөөнөтүн-кенини флангынына Волгоградтын аң соңгу-барым болгаш муруну талазына чыла шаары, а оон сөөлүнде бар чоран утталышкыны чаз таварышкынынын шынгыс хөгжүтүшүна. Калач болгаш Советский деп чурттагычлыг черлерин районунче үнер болган оон-биле бөөзөөлгөшкенин дээрбөн тузуттары оонажы турган.

Уур шаап халдаашкыныга белеткерлер үеинде кезектер иштиге партиялыг-политиктиг ажил калбарган. Кол кичээлгенин шимченгир кезектерге утталдырган турган. 1962 чылдың октябрьнниң бирги чартынында Никита Сергеевич Хрущев биле бис кураалардан келген 90-гы болгаш 133-кү танк бригадаларына чораннашкыны сактып тур мен. Бис бригадаларыны тузуткунууна бөлүгү, оларын материал-техниктиг хандырылганын хымчалыг көргөн бис. 133-кү бригаданын бүгү составы иштинге чыгып келген. Танктер мурунуна чүвө чугалап турган, Никита Сергеевич фронтта буйлаш тодаргай чугалап бөргөш, тузуткунууна дайын болган тургусту болдурчте танкистерни кыйгырган.

Бистия фронтунуң Шериг чөвүлгенин уур шаап халдаашкыныче шилчир дугайында дугалааны айтыканы болза: «Бис тузуткунууна кирип тура, фашистиг кулаанын хилчиректиги турар аки-дунмаларыны хостар дээр кырып турар бис дээрин билер бис. Төрөөн чуртувустун салым-чолу, бистия ууг совет удузувустун салым-чолу бистия колдарыны, аштер. Совет кижжи бүрүзү бодуну чуртууга хосту чуртаар бис азы баронорга күл дег оорганны мөгөйгир бис дээрин — бистия, бистия чүткүдүвүстөй болгаш ардамынстан хамааржыр... Бис Волгодин шивазына камгалап чылаан бис — бис дайынны араатан-нарын чыла шаап болган Волгодин ирмээр сывырын шыдар бис».

Ноябрьнниң 19—20-де муң-мунд армияларынын болгаш минонёттарынын даштаашкыны уш фронттарынын кезектериниң шивар халдаашкынынын эгеленини дугайы ме-дделган. Муруну-Барым болгаш бистия фронттуктуң участоктарына дайынны камгаладын күчүгү согушкунууна чаз таварышкан. Ноябрьнниң 23-те генерал В. Т. Волоскийниң командидалы 4-кү ме-данахастаттыган корпус чурттаган Калач болгаш Советский деп черлерин районунга Муруну-Ба-

рым фронтунуң 4-кү танк корпу-лу-биле (корпустун командири генерал А. Г. Кравченко) каттышкан. Оон-биле дайыннын бүгү бөлүгү-жишкенин бөөзөөлөр дөн болза боттанган. Даартазында-ла, ноябрь 24-те Н. С. Хрущев Советскийге келген. Маана, дайынчылар чүвө чугалап турган, оон чугалааны: «Эр-тин аштер, оон дугайы үр-ле күзүп болгаш белеткенин турган чүвөөн боттанган бо-ур. Паулюстун кезек-тери бөөзөөлгөшкөн болган ам оон үе алба. Олар маана чыла шап-тырар. Силер биле бис — бо ууг не-миселдин база киржикчилери-дир бис».

